

31/7

En stabil och vital demokrati?

ATT DEN vitalitet som består i passionerade idéstrider inte kan upprätthållas i den lyckade demokratis atmosfär är en självklar sak. Vi kan inte vinna både det ena och det andra. Och vi kan inte önska oss vitalitet på stabilitetens bekostnad. Vi avundas inte de bräckliga demokratier, såsom Frankrike och Italien, där en stark katolsk kyrka och en stark kommunism ger eld och hets åt debatten; vi är glada över att sakna de rasproblem som i USA inspirerar konservativa fördomar och en kämpande idealism. Frågan är om något mer av eggelse, allmänt och livligt intresse, principiell diskussion och personliga medborgerliga insatser kan uppnås under bevarande av trygghet och tillräcklig värdegemenskap.

Reformer i styrelsen — av delvis andra skäl redan ofta förordade i denna tidning — kan vara av betydelse i detta sammanhang. En samregering som uppfattas som en institution, inte som ett provisorium, framstår som en konsekvens av en redan i huvudsak uppnådd enighet i de centrala ekonomiskt-sociala frågorna; därigenom ges möjlighet för alla demokratiska riktningar att på det avgörande stadiet vinna gehör för sina önskningar. Från den synpunkt som nu anlägges är samregeringen av värde på ett annat sätt. Den är ägnad att begränsa den ivriga, men taktiskt förgiftade och partipolitiskt bundna debatten, att frigöra den vilja till prövning av väsentliga frågor vid sidan av partitvisterna som finns på alla håll. Den skulle minska tjetet, stickorden, påminnelserna om vad den och den sade då och då och öppna dörren för ett friare, ärligare och mera principiellt meningsutbyte.

Folkomröstningens betydelse är än mera uppenbar. Väljarna skulle förmås att ta ställning i sakfrågor, att inte bara vartannat år rösta på ett parti med oklart program. Den politiska upplysningen skulle stiga, känslan av personligt engagemang ökas. Man kan utgå från att en folkomröstning i en fråga av vikt — jämför förbudsomröstningen 1922 — komme att utlösa mera debatt man och man emellan, inte bara i pressen och på valmötena, än något politiskt val gjort sedan demokratis genom-

Det proportionella valsättet i sin nuvarande form var naturligt i ett läge då vikten av att bestämda äsikts- och intressegrupper fick en tillbörlig andel av representationen måste vara utslagsgivande. Folk har i denna situation röstat på parti nära nog utan tanke på de personer valet gäller. Då uppdelningen i partier blir mera vag och gränserna mellan partierna flytande blir behovet att kunna rösta på personer väsentligt. Genom att komplettera proportionalismen med möjlighet till personröstning (eventuellt tillika med val av kandidater inom partierna) skulle man också öppna större utsikter för särgrupper utanför partimaskinerna liksom för personer som vill göra en politisk insats utan att anpassa sig efter eller tjäna sig upp i de härskande organisationerna. Även genom en sådan reform skulle alltså en aktivering av demokratin kunna nås; det är möjligt att bryta den mekaniseringsprocess som alla beklagar, men som de i processen redan engagerade i praktiken är ovilliga att reformera.

Med koncentrationen på de ekonomiskt-sociala frågorna har följt att andra problem av partierna gärna betraktats som inkräktare, vilka bör avvisas eller behandlas kort för att inte det på andra förutsättningar byggda taktiska spelet skall störas. Med avspänningen mellan samhällsgrupperna borde det vara möjligt att — utan brytning av de traditionella partiformationerna — ställa sådana problem i förgrunden av statsmakternas verksamhet och den offentliga debatten. Det gäller frågor som intresserar de enskilda människorna inom alla läger, även om de inte direkt berör deras ekonomiska situation och därför inte blivit en samhällsgruppens eller de stora organisationernas angelägenhet.

Några exempel skall här nämnas — vid sidan av de redan berörda om reformer i själva statsstyrelsen. Tendensen till centralisering inom förvaltningen, till successiv avveckling av den lokala självförvaltningen har framhävts och kritiserats, men nästan ingenting har gjorts för att i praktiken motarbeta en utveckling som allmänt beklagas. Folkbildningen har främjats av demokratin främst genom åtgärder som syftar till kvantitativa förbättringar och till att ge lika möjligheter åt alla. Men dessa väldiga framsteg har inte beledsagats av en likvärdig prövning och debatt av de grundläggande frågorna om uppfostrans mål, om betydelsen av skilda ämnen, undervisningsformer och metoder. Vad forskningen och den högre undervisningen beträffar växlar med det statsfinansiella

läget perioder av upprustning med perioder av orolig återhållsamhet; i hög grad saknas systematisk och genomtänkt avvägning mellan skilda behov och planering på lång sikt. Befolkningsfrågan har trots alla analyser, prognoser och detaljreformer inte framkallat vare sig en fixering av de normer efter vilka man bör handla eller några verkligt betydande åtgärder.

De religiösa och moraliska problemen är i princip den enskildes sak, men inställningen till dem präglar statsmakternas handlande. Även här är benägenheten att undvika, att gå utanför, uppenbar; detta märks inte bara i oviljan att på allvar ta upp statskyrkofrågan och allt vad därmed sammanhänger, utan även i de magra och rädda debatter som uppstår då ämnen av denna art kommer före. Här borde pressen gå i spetsen för att bryta ett slags generell tabuering som finns kvar trots att så många speciella tabun förlorat sin kraft.

Låt mig också nämna utrikespolitiken, det för den professionella politiken mest olustiga av alla debattämnen. Härmed avses då inte i första rummet de aktuella frågorna om Atlantpakt och europeisk gemenskap, utan allt som gäller spänningen mellan nationalkänsla och internationalism. Den allmänna tendensen till nationell isolering och självgodhet borde man i varje fall söka motverka.

Stabiliteten, utjämningen, avspänningen innebär ett slags avpolitisering, en minskning av de enskildas engagemang i politiska frågor. Även om detta engagemang är en förutsättning för demokratis reella bestånd, bör det till slut understrykas att demokratis huvudmål är en ökning av den enskildes frihet, självständighet och förmåga av vad man kan kalla meningsfull privat verksamhet. Det är det stora problemet — här är det tillräckligt att erinra om den saken.

HERBERT TINGSTEN

(Föregående artiklar i serien om demokratis problem var införda 27/7 och 29/7.)

Juli 9 l. 6 k.
Juli 7 m.
S: a 26